गीताशिक्षणकेन्द्रम् – चतुर्थः भागः, प्रथमः पर्यायः – जूलै २०२२
गीताप्रवेश-१ पुस्तकम्
उत्तरदीपिका

1) **सन्धिं विभज्य सन्धिनाम लिखत।** 6

क) अप् + जम् = जश्त्वसन्धिः

ख) अनु + एषणम् = यण्सन्धिः

ग) शे + अनम् = यान्तावान्तादेशः

घ) जगत्(द्) + जननी = श्चुत्वसन्धिः

ङ) नव + ऊढा = गुणसन्धिः

च) सं + कल्पः = परसवर्णसन्धिः

2) **सन्धिं कृत्वा सन्धिनाम लिखत।** 6

क) सख्यैश्वर्यम् = यण्सन्धिः

ख) सत्कारः = चर्त्वसन्धिः

ग) मानं न = अनुस्वारसन्धिः

घ) जल्पन्नेति = ङमुडागमसन्धिः

ङ) तयागताः = यान्तावान्तादेशः

च) राम आगच्छति= विसर्गलोपः

3) **यत्र प्रकृतिभावसन्धिः तत्र √ चिह्नेन अङ्कयत** **1.5**

अ. साधू एतौ (√)

आ. वन्दे अहम् (X)

इ. कवी आगतौ (√)

4) **प्रत्याहारं लिखत** **1.5**

अ. वर्गीय-चतुर्थव्यञ्जनानि = झष्

आ. अनुनासिकवर्णाः = ञम्

इ. इ, उ, ऋ, ऌ = इक्

5) **त्रिषु सन्दर्भेषु सन्धिः नित्यं कर्तव्यः । सोदाहरणं वाक्यमिदं समर्थयत ।** 5

6) रेखाङ्कितेषु पदेषु कुत्र णत्वप्राप्तिः भवति कुत्र न इति परिशील्य शुद्धं पदं लिखत । 4

१. विद्वांसः ईक्षकाणां सन्देहनिवारणे लग्नाः सन्ति।

२. सः पत्राणि पुनः पुनः पठन् अस्ति ।

३. मया दूरभाषणेन सम्भाषणीयं वा?

४. पितुः दर्शनमात्रेण बालकः आनन्देन कूर्दितवान् ।

7) **साधु उत असाधु इति निर्दिशत।** 4

१. कृष्णेन – अत्र णत्वस्य निमित्तं ऋकारः । - असाधु

२. रटनम् – अत्र टकारः अडादिभिन्नः अतः णत्वं न सम्भवति । साधु

३. अखण्डं पदं नाम असमस्तं पदम् । साधु

४. आङ्-उपसर्गः णत्वानुकूली । साधु

8) **आवरणे स्थितस्य प्रयोजककर्तुः साहाय्येन णिजन्तवाक्यानि लिखत** 5

उदा – बालकः विद्यालयं गच्छति। (माता)

माता बालकं विद्यालयं गमयति ।

१. भगिनी लतायाः पुष्पं पातयति ।

२. यजमानः पुरोहितेन / पुरोहितं पूजां कारयति ।

३. बालकाः शुनकं धावयन्ति ।

४. वाग्देवी कालिदासेन उत्कृष्टकाव्यानि अलेखयत् ।

५. अनुजः चित्रं तत्रैव स्थापयति ।

9) अधो दत्तानि वाक्यानि क्तप्रत्ययान्तेन परिवर्त्य लिखत। **5**

रमेशेन प्रातः उत्थाय योगाभ्यासः कृतः। ततः तेन स्नात्वा मात्रा सह उपविश्य भगवद्गीतायाः प्रथमाध्यायस्य दश-श्लोकाः पठिताः । तावता मन्दिराद् आगतेन पितामहेन प्रसादः दत्तः । "अद्यतन-परीक्षायां त्वं प्रथम-श्रेणीं प्राप्स्यसि" इति आशीर्वादवचनानि तेन उक्तानि । सन्तोषेण विश्वासेन च रमेशेन विद्यालयाय प्रस्थितम् / रमेशः विद्यालयाय प्रस्थितः ।

10) **'सति सप्तमी' प्रयोगेण वाक्यानि योजयत।** 5

१. सिंहे सुप्तवति मृगाः क्रीडितवन्तः।

२. बालकेन मोदकेषु खादितेषु माता आगतवती।

३. विदूषके आगतवति छात्राः अहसन्।

४. विक्रमादित्ये राज्यं परिपालितवति शत्रवः क्षीणबलाः आसन्।

५. तस्मिन् सभां प्रविष्टे जनाः कोलाहलं कृतवन्तः।

11) यथानिर्देशं रिक्तस्थानानि पूरयत। **5**

१. नदीषु गङ्गा वरिष्ठा (उरु – ईयसुन्/इष्ठन्)

२. बालकेषु राघवमाधवौ यवीयांसौ (युवन् - ईयसुन्/इष्ठन्)

३. नगरेषु काशीनगरं प्राचीनतमम् (प्राचीन- तरप्-तमप्)

४. तयोः दीर्घतरां (दीर्घ-तरप्/तमप्) मापिकाम् आनय।

५. तेषु प्रसिद्धतमस्य (प्रसिद्ध-तरप्/तमप्) काव्यस्य उपन्यासः भविष्यति।

12) यथानिर्देशं प्रयोगं कृत्वा वाक्यानि रचयत। **5**

१. ज्येष्ठे आगते जनाः उत्थितवन्तः। (सतिसप्तमी)

२. कपयः सागरं तीर्णाः / कपिभिः सागरः तीर्णः। (क्तप्रत्यय:)

३. माता पाचिकया पाचयति। (णिजन्तम्)

४. यूष्मासु दूरदर्शनं पश्यत्सु माता आगता। (सतिसप्तमी)

५. कौरवेषु भीष्मः ज्येष्ठः (वृद्ध - ईयसुन्/इष्ठन्)

13) **णिजन्तवाक्ये प्रयोज्यकर्तुः द्वितीयाविभक्तिः कदा भवति? सोदाहरणं विवृणुत।** **5**

14) **अधो दत्त-श्लोके सति-सप्तमी-पदानि सङ्गृह्य लिखत -** **2**

उद्योगे, मौने, जागरिते

15) **5**

१. कलियुगस्य आरम्भः चैत्रशुक्लप्रतिपदि भवति

२. स्मारयति, ज्ञापयति

३.

४. जीवने सुखस्य यथा तथा दुःखस्य अपि प्राधान्यं भवेत्। सुखं दुःखं च समभावेन स्वीकरणीयम् – इत्येतं सन्देशं ज्ञापयति गुड-निम्बपत्रभक्षणम्

५. युगादिरित्येषः

वदतु संस्कृतम् *॥ शुभम् ॥* *जयतु भारतम्*